

dat beide dieren geheel overeenstemden met de door Handlirsch gegeven beschrijving van *Mellinus compactus*, een soort, die, voor zoover in de literatuur is na te gaan, tot nu toe slechts één maal in Nederland gevangen werd en wel door Van der Vecht bij Den Haag. Deze vondst wordt opgegeven door Bouwman in zijn bewerking der Nederlandsche graafwespen in De Levende Natuur XXXII, 1927, p. 51. Het exemplaar is echter noch in het Amsterdamsche noch in het Leidsche Museum te vinden. Mevr. Bouwman-Buis was zoo vriendelijk mij mede te deelen, dat uit de aanteekeningen van wijlen haar echtgenoot blijkt, dat het dier van Van der Vecht een ♀ was.

Mellinus compactus werd door Handlirsch beschreven in zijn Monographie der mit Nysson und Bembex verwandten Grabwespen, in Sitz. ber. d. kais. Akad. Wiss., Math.-Naturw. Classe XCV, 1. Abt., 1887, p. 285. Zijn beschrijving vervaardigde hij naar een ♀, aanwezig in het Wiener Hofmuseum, zonder vindplaatsetiket. In de Nachträge op zijn Monographie, l.c., CIV, 1. Abt., 1895, p. 845 beschrijft Handlirsch een ♂, dat hij aantrof in het Museum te Hamburg (coll. Tischbein), waarvan wonderlijk genoeg de vindplaats ook weer niet bekend is. Bovendien vermeldt hij hier echter een ♀, dat door Gazagnaire gevangen werd te Henrichemont, dep. Cher, Frankrijk. Dat dit laatste ook in 1925 nog het eenige exemplaar was, waarvan de vindplaats vaststaat, blijkt uit het feit, dat Berland in zijn Hyménoptères vespiformes, Faune de France 10, 1925, p. 94 ook alleen nog maar dit exemplaar van Henrichemont opgeeft.

Het in 1925 gevangen dier van Van der Vecht is dus zeer waarschijnlijk het tweede ♀ waarvan de vindplaats vaststaat, terwijl de twee ♂♂ uit Oegstgeest de eerste mannelijke exemplaren zijn, waarvan de vindplaats met zekerheid bekend is. Beide werden nl. gevangen in mijn tuin, respectievelijk op 9 en 12 Augustus 1941. Het laatste dezer beide exemplaren bevindt zich thans in de collectie van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, het eerste in mijn eigen verzameling.

Als verschillenmerken tusschen beide soorten geeft Handlirsch op, dat het eerste achterlijfssegment bij *M. compactus* breder is dan bij *M. arvensis*. Ook is het middensegment breder, terwijl voorts de hoek tusschen het horizontale en het afhellende deel van het middensegment bij *M. compactus* kleiner is dan bij *M. arvensis*. Dit alles klopt geheel met mijn exemplaren. Aan deze valt echter bovendien nog op, dat het eerste achterlijfssegment aan weerszijden iets voor het midden een duidelijk tandje vertoont. Dit is wel is waar ook bij *M. arvensis* aanwezig, doch daar steeds zeer veel kleiner en daardoor onduidelijker. Handlirsch beeldt in de figuren, die hij van het eerste achterlijfssegment van *M. compactus* geeft, dit tandje niet af. Maar ook bij *M. arvensis* wordt het door hem weggelaten, hoewel het daar toch, voor zoover ik kan nagaan, steeds aanwezig is. Niet alleen het eerste, doch ook het tweede achterlijfssegment is bij mijn exemplaren breder, waardoor het achterlijf als geheel een minder slanken indruk maakt dan bij ♂♂ van *M. arvensis* het geval is.

Berland, l.c., beschouwt *M. compactus* Handl., die hij niet uit eigen aanschouwing kent, als een twijfelachtige soort. Hij schrijft o.a.: „les caractères qui le séparent de *M. arvensis* manquent de précision et on peut se demander si ce n'est pas une simple variation individuelle”. Wat het eerste betreft heeft Berland niet geheel gelijk. Handlirsch geeft nl. wel degelijk zeer nauwkeurig aan wat de verschillen zijn tusschen beide. Of beide werkelijk als twee afzonderlijke soorten beschouwd moeten worden is zonder kennis van meer materiaal en zonder kennis der levensgewoonten van *M. compactus* moeilijk definitief uit te maken. Het feit echter, dat ik kort na elkander op dezelfde plaats, 2 volkomen identieke ♂♂ ving, die zoo aanzienlijk van *M. arvensis* verschillen, doet vermoeden, dat *M. compactus* toch wel wat meer is dan een toevallige individuele afwijking van *M. arvensis*. In ieder geval is het zeker de moeite waard om op plaatsen waar veel *M. arvensis* voorkomt, en ook in collecties, eens na te gaan of er misschien ook exemplaren te vinden zijn, die de genoemde afwijkingen vertoonen, waardoor *M. compactus* Handl. gekarakteriseerd is.

Oegstgeest, November 1942.

S. J. VAN OOSTSTROOM.

Andrena apicata Sm. en A. batava Pérez.

De publicatie in 1930 van E. Stöckhert's bewerking van het geslacht *Andrena* in de tweede editie van Schmiedeknecht: „Die Hymenopteren Nord- und Mitteleuropas” heeft op verschillende punten onze kennis van dit groote genus verrijkt op een wijze, die in de Nederlandsche faunistische literatuur nog onvoldoende tot haar recht is gekomen. Een van de meest frappante voorbeelden hiervan vormt het tweetal *Andrena apicata* Sm. en *batava* Pérez.

In de oudere samenvattende werken werd de tweede soort steeds gesupprimeerd,

zoo vindt men b.v. bij v. d. Vecht (Fauna van Nederland, Afl. IV, Leiden 1928) slechts *Andrena apicata* vermeld en het is dan ook geheel in overeenstemming met deze opvatting, dat v. d. Vecht in zijn bewerking van de Hymenoptera aculeata van het Meyendel (Levende Natuur 33 p. 155, 1928) *A. apicata* vermeldt als een der typische vroege voorjaarssoorten.

Inderdaad vindt men vooral in de duinstreek in het vroege voorjaar op de bloeiende wilgen geen *Andrena* zoo talrijk als de soort, die met de tabel van v. d. Vecht gedetermineerd wordt als *Andrena apicata* Sm.

Gebruikt men echter de tabel van Stöckhert, dan stuit men, bij het ♀, op pag. 923, no. 93 op een tweetal soorten, waarvan de eerste *A. apicata* Sm. wordt genoemd en de tweede *A. batava* Pérez.

De verschilpunten zijn in het kort de volgende.

Clypeus: bij *apicata* grof en dicht gestippeld met een onregelmatig begrenste en aan het uiteinde verbrede gladde middenlijn; bij *batava* fijner gestippeld en nog dichter, middellijn smaller, onduidelijk verbreed en eenigszins gerimpeld.

Antennen: bij *apicata* is het flagellum vrij lang, 2e lid $3 \times$ zoo lang als aan het einde breed, zoo lang als 3, 4 en 5 samen, 3e lid korter dan breed, 4e even lang als breed, de volgende langer dan breed; bij *batava* is het flagellum korter, 2e lid $2\frac{1}{2} \times$ zoo lang als aan het einde breed, korter dan 3, 4 en 5 samen, 3e lid korter dan breed, 4—7 even lang als breed, de volgende langer dan breed.

Beharing: bij *batava* is het mesonotum dunner, maar meer roodachtig behaard dan bij *apicata*, het voornaamste verschil vormt echter de beharing van het abdomen, die bij *batava* op de segmenten 2—6 donker en zeer kort is, daarentegen bij *apicata* op de middelste segmenten bijna even lang en licht als op de eerste twee.

Grootte: *apicata* 12—14 mm, *batava* 11—12 mm.

Bij toetsing aan deze kenmerken van de Nederlandsche exemplaren die ik tot dusver onder oogen heb gehad, blijken deze steeds te behooren tot de soort *batava* Pérez. Behalve de exemplaren uit mijn eigen collectie, alle afkomstig uit de duinen van de Amsterdamsche Waterleiding onder Vogelenzang, heb ik de collecties van de Zoölogische Musea te Amsterdam en Leiden nagezien en uitsluitend *batava* gevonden.

Bij enkele exemplaren, afkomstig uit de diluviale zandstreken, zou misschien twijfel mogelijk zijn wegens den vorm en sculptuur van de gladde middenlijn op den clypeus en de iets aanzienlijker grootte, doch de andere kenmerken wijzen toch ondubbelzinnig op *batava*.

Het merkwaardige is, dat onder de als *apicata* gedetermineerde exemplaren uit het Leidsche museum eenige exemplaren voorkomen, die het etiket dragen: J. Pérez, Bordeaux, ten deele met de vermelding: 24.2.'78, die inderdaad vrijwel aan de beschrijving van *apicata* voldoen. Vooral het verschil met *batava* in de verhouding der sprietleden en in de beharing van het abdomen is zeer duidelijk, ook de grovere bestippling van den clypeus. Alleen zijn deze exx. nauwelijks grooter dan onze *batava* wat minder goed uitkomt. Of de determinatie ook afkomstig is van Pérez valt niet uit te maken, in ieder geval zijn ze 24 jaar ouder dan de publicatie van *batava* (Proc. Verb. Soc. Linn. Bordeaux 6e serie T VII (Actes Vol 57), p. CLXXIV).

Pérez vermeldt bij zijn beschrijving: „Reçue de Hollande, la ♀ sous le nom de *lapponica*, le ♂ comme variété de *praecox*”. Deze herkomst klopt dus met onze recente ervaring, het is echter merkwaardig, dat degene, die deze exx. aan Pérez heeft toegezonden, er in de Nederlandsche literatuur nergens melding van heeft gemaakt.

Wat de ♂ ♂ aangaat, volstaat een vergelijking van de tabellen van v. d. Vecht en Stöckhert om uit te maken, dat *apicata* v. d. Vecht = *batava* Stöckhert. Immers stelt v. d. Vecht op pag. 85 en 86, no. 34, *praecox* tegenover *apicata* o.a. op grond van de korte stompe tand aan de mandibelbasis bij laatstgenoemde soort, terwijl dit kenmerk door Stöckhert op pag. 962, no. 87, juist gebruikt wordt om *batava* van *praecox* en *apicata* te scheiden. Interessant is in dit verband de noot, die v. d. Vecht over de Engelsche *apicata* geeft!

De Nederlandsche exx. van het ♂ geslacht, die ik gezien heb, voldoen alle aan de beschrijving van *batava*, terwijl onder de dieren, afkomstig van Pérez, 3 ♂ ♂ zijn met een lange spitse tand.

Pérez zegt dan ook over het ♂ van *batava*, dat hij met het ♂ van *praecox* vergelijkt: „l'épine de la base des mandibles est très petite et obtuse”.

Het lijkt mij dan ook wenschelijk om in het vervolg alle exx. die aan de beschrijving van Stöckhert beantwoorden (a fortiori natuurlijk ook aan die van Pérez, welke echter het ♀ niet tegenover *apicata*, maar tegenover *lapponica* stelt), als *batava* Pérez aan te duiden, terwijl het zaak is, dat alle verzamelaars er hun materiaal eens op nazien om na te gaan of de echte *Andrena apicata* Sm. in onze fauna eveneens vertegenwoordigd is.

G. BARENDRECHT.